

ОСНОВНІ ДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ХОРЕОГРАФІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Статтю присвячено узагальненню основних дидактичних принципів навчання хореографії. Процес розвитку хореографічної педагогіки йшов поетапно, поступово формуючи струнку систему хореографічної освіти, яка продовжує вдосконалюватися. Хореографічна освіта – це система навчання хореографічним дисциплінам і виховання в учнів художньо-естетичного смаку, що дозволяє прищепити любов до різних видів мистецтва, до багатого потенційному спадщини, розвинути творче мислення. Хореографічна освіта постійно розвивається, осучаснює завдання і цілі навчання. У статті визначено, що мистецтво і конкретно хореографія виробило свої власні принципи, на основі основних дидактичних принципів, що розкривають її специфіку, що дають можливість викладати хореографію не просто як предмет, а як живе образне мистецтво. У процесі занять хореографією у школярів формується уявлення про зв'язок музики і танцю з життям, про хореографічне мистецтво як своєрідну форму відображення життя, про історію розвитку культури через призму історії хореографії. Основним завданням уроків хореографії ставиться завдання не стільки навчити танцювати, скільки зберегти і розвинути природну рухливість суглобів і еластичність, зв'язок, що забезпечують природну грацію, якою наділена з народження майже кожна людина. Описуючи основні дидактичні принципи навчання хореографії, було проаналізовано перші книги з методики хореографії Л.А. Бондаренко «Методика хореографічної роботи» (1985) та «Ритміка і танець в 1–4 класах» (1985) та на основі цих праць висвітлено та узагальнено дидактичні принципи навчання хореографії дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: розглянуто кожен принцип, окремо та коротко охарактеризовано. Зазначимо, що принципи навчання хореографії в загальноосвітніх закладах реалізують основну мету – засобами танцю спробувати гармонізувати виховання і розвиток дитини. До дидактичних принципів навчання хореографії дітей молодшого шкільного віку належать такі: систематичності та послідовності, наочності, свідомості, активності, доступності, міцності навчання, єдності теорії і практики, індивідуального підходу.

Ключові слова: хореографія, навчання хореографії, методика хореографії, дидактичні принципи, дошкільний вік, молодший шкільний вік.

Постановка проблеми. В умовах розбудови української державності зростає інтерес до проблеми відродження національної культури, прилучення молоді до її духовних скарбів. Одним із завдань освіти в Україні є органічне поєднання її з національною історією та традиціями, збереження та збагачення культури українського народу.

Сьогоднішні інтеграційні процеси, що розвиваються в сучасних навчальних закладах, відкрили дорогу мистецтву в більшість навчальних предметів. Крім простого звернення до змісту, спостерігається тенденція здійснювати освіту в єдності принципів і методів викладання основ науки і мистецтва. Ця тенденція дає можливість забезпечити формування у дітей цілісної картини світу в гармонії абстрактно-логічного та образного мислення.

Принципи навчання хореографії в загальноосвітніх закладах реалізують основну мету – засобами танцю спробувати гармонізувати виховання і розвиток дитини. Методика викладання спирається на систему і досвід видатних педагогів хореографії А.Я. Ваганової, М.М. Тарасова, Н.П. Іванівського, М.В. Васильєвої-Рождественської, на закони пси-

хології і педагогіки, на педагогічний досвід минулих століть.

Ґрунтуючись на загальних дидактичних принципах, мистецтво і конкретно хореографія виробило свої власні принципи, що розкривають її специфіку, дають можливість викладати хореографію не просто як предмет, а як живе образне мистецтво, тобто принципи мають відображати саму природу мистецтва [1].

Отже, доцільно й актуально буде звернутися до педагогічних принципів і більш конкретно розглянути хореографічні, бо кожен навчальний предмет має свої особливості, специфіку, свої принципи та методи навчання. Особливо це стосується мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд сучасного хореографічного мистецтва не можна здійснювати без вивчення унікального досвіду української хореографічної культури.

Теоретичні дослідження з хореографії здійснювались ще у 20–50-ті рр. (М. Фокін, Ф. Лопухов, К. Голейзовський), у яких автори порушували питання про необхідність оновлювати балетну

лексику шляхом упровадження нових на той час модерністських виражальних засобів (експресіонізму, абстракціонізму, кубізму тощо). Дослідження процесів зародження та розвитку ритмопластичної системи, аналіз робіт Ф. Дельсарта, Е. Жак-Далькроза, особливостей і впливу на візуальні форми (виражальний рух, пластика, поєднання руху та ритму) здійснено в монографіях М. Шкарабана. Він розглянув історію розвитку та специфічні ознаки японського танцю другої половини ХХ ст. [2].

Сучасний етап розвитку хореографічного мистецтва й освіти позначений поглибленим науковим дослідженням закономірностей формування мистецтва танцю загалом, з'ясуванням його синтетичної природи на практично-виконавському рівні (К. Балог, Є. Васильєва, В. Верховинець, К. Гойлезовський та ін.), а також на рівні теоретико-методичному (К. Василенко, Г. Добровольська, Ю. Станішевський, А. Гуменюк та ін.). Методичного значення набуває визнання філософами невичерпності художньо-хореографічного твору, багатозначності його змісту, специфічності інформації хореографічного тексту, яка полягає у здатності розширюватися і збагачуватися завдяки залученню її у новий контекст – індивідуальний або суспільний, у нашому дослідженні – контекст найвідоміших світових хореографічних осередків.

Отже, аналіз історико-педагогічної літератури на наукових праць дозволяє зазначити, що у сучасній педагогічній науці це питання не було узагальнене і мало не зовсім достатню увагу з боку вчених.

Мета статті – на основі навчально-методичної, історико-педагогічної літератури визначити основні принципи навчання хореографії дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Педагогіка школи виробила дидактичні принципи: виховального навчання, зв'язку навчання з життям, науковості освіти, трудності і доступності навчання, систематичності і системності в навчанні, індивідуального підходу до учнів у навчанні, наочності, оптимізації навчального процесу. Але кожен навчальний предмет має свої особливості, специфіку, свої принципи навчання.

Таким чином, мистецтво, зокрема хореографія, виробило свої власні принципи на основі основних дидактичних, що розкривають її специфіку, що дають можливість викладати хореографію не просто як предмет, а як живе образне мистецтво.

Наші пращури досить ясно відчували й усвідомлювали загальність життя і мистецтва: все має ритм, інтонацію, характер, настрої, різні фарби, все триває, звучить, має форму, знаходиться в русі, змінюється. У процесі занять хореографією у школярів формується уявлення про зв'язок музики і танцю з життям, про хореографічне мис-

тецтво, як своєрідній формі відображення життя, про історію розвитку культури через призму історії хореографії.

Мистецтво – це не просте відображення, а художнє переосмислення життя, музично-художня діяльність опирається на ті ж закони, що і саме життя. Таким чином, осягаючи один із видів мистецтва, дитина осягає життя в її художньому переосмисленні, тобто дитина сама стає носієм культури.

Крім того, основним завданням уроків хореографії ставиться завдання не стільки навчити танцювати, скільки зберегти і розвинути природну рухливість суглобів і еластичність зв'язок, що забезпечують природну грацію, якою наділений із народження майже кожна людина.

Якість будь-якого навчально-педагогічного процесу залежить від того, як ураховуються основні, керівні положення теорії навчання – дидактичні принципи. Вони є науково-педагогічною основою будь-якого навчального процесу. У статті розкриємо найважливіші дидактичні принципи, що використовують у системі хореографічного навчання і виховання. До них належить принцип систематичності та послідовності, наочності, свідомості, активності, доступності, міцності навчання, єдності теорії і практики, індивідуального підходу.

Принцип систематичності та послідовності – це безперервність, строгість і класична правильність усього процесу навчання. Тільки за умов поступового ускладнення педагогічних завдань можна домогтися міцних знань та умінь, придбати необхідні практичні навички [3].

Систематичність викладання у використанні в методиці різноманітних форм роботи з дітьми є важливим компонентом педагогічного процесу в хореографії. Чудовий балетмейстер і педагог ХІХ століття А.П. Глушковський застерігає від поспішного навчання танцям. «Учити, – радить він, – слід «фундаментально», послідовно розучуючи руху, виховуючи тіло на комплексі тренувальних вправ. Систематичні заняття пропорційно розвивають фігуру, виробляють правильну і красиву поставу, надають зовнішньому вигляду людини зібраність, елегантність, вчать граціозні рухи».

Принцип системності реалізується на основних етапах розвитку знань, умінь, навичок. Так, на першому етапі ставиться завдання формування у дітей основ хореографічної грамотності, конкретно виражається в правильній постановці корпусу, ніг, рук, голови у дотриманні танцювальної постави під час виконання знайомих рухів: кроці, бігу, підскоках. Паралельно з цим ставиться завдання ознайомлення учнів з елементами музичної абетки, законами співвідношення руху і ритму, з мелодією і характером музики. На цьому ж етапі діти знайомляться з особливостями національної музики і танцю в межах елементарних

рухів. На наступних етапах увагу учнів концентрується на усвідомленні отриманих навичок і ознайомленні на їх основі з елементами класичного, народного, історико-побутового танців, з основними правилами і закономірностями хореографії. Далі відбувається послідовне накопичення танцювального досвіду, придбання автоматичних навичок в основних танцювальних рухах.

Метод навчання «від простого до складного», комплексний підхід до вивчення руху: всі рухи вивчаються в поєднанні з положенням корпусу, рук, поворотом голови і напрямом погляду – основа будь-якого уроку хореографії.

Спочатку діти мають добре освоїти найпростіші музичні та хореографічні ритми розміру 4/4 і 2/4 і тільки потім можна переходити до музичного розміром 3/4. Так само і з вивченням темпу починати будь-яку вправу необхідно в повільному темпі, потім переходити до середнього і швидкому.

Одна з вправ, що сприяє засвоєнню цього матеріалу, (запропоновано В. Константиновським) називається «коло дружби». Під час вправи діти вибудовують коло й один за іншим на певний музичний рахунок подають один одному руки. Ця вправа несе не тільки формальний, технічний сенс, а й допомагає розвитку почуття товариства, колективізму.

Принцип наочності в хореографії – це не ілюстративність, а безпосереднє сприйняття. Будь-який рух показується вчителем у закінченому вигляді (як міні-танець) і тільки потім розкладається на складники. Провчивши рух поетапно, його виконують у закінченому вигляді, відпрацьовуючи манеру і стиль виконання. Дитині демонструється не ілюстрація із зображенням танцівників, а живе рух, який він тут же «приміряє» на себе.

Наочним є і спостереження за власним виконанням руху в дзеркалі. Використовуючи зорову пам'ять, дитина звіряє точність виконаного руху, положення ніг, рук, голови, корпусу в просторі, напрям руху, створюваний рухом образ. Використовуючи як наочність власне відображення в дзеркалі під час виконання руху, дитина привчається до самоаналізу, знаходячи неточності виконання без підказки вчителя. Як наочність добре використовувати показ руху учнем, найбільш точно засвоївши ми рух, що вивчали, або виконувати рух з оригінальною інтонацією. Наочність у хореографії застиглий ілюстративний матеріал, а танцювальний рух, невлучно змінюється під час виконання його різними людьми.

Вимога наочності в навчанні належить не тільки до початкової стадії навчання, наочність має пронизувати весь навчально-виховний процес і робити істотний вплив на його якість. Наочність необхідна ще й тому, що знання і вміння, засновані на спостереженнях, є більш глибокими і міцними. Тому суворе дотримання вимог принципу

наочності в навчанні є однією з необхідних умов науковості педагогічного процесу [3].

Принцип свідомості передбачає осмислене ставлення до засвоєння техніки виконання, притаманних тому чи іншому виду хореографії, а також до розвитку і вдосконалення необхідних для цього якостей. Свідоме ставлення сприяє більш швидкому й міцному формуванню виконавських якостей і забезпечує найбільш доцільне застосування набутих навичок, знань і умінь у виконавській діяльності хореографа [3].

Важливим елементом принципу свідомості в навчанні є роз'яснення сутності досліджуваних прийомів для здобуття необхідних якостей майстерності та впливу на організм виконавця. Очевидним є розуміння елементів виконання дозволяє більш якісно засвоювати усі вправи, що підвищує його фізіологічний вплив. Знання фізіологічного впливу вправи на організм людини дозволяє йому правильно здійснювати корекцію як технічного виконання, так і фізичного навантаження в процесі занять.

Для успішного і глибокого засвоєння необхідних знань, умінь і навичок важлива також активність на заняттях. Особливу значущість цей метод набуває в умовах високої насиченості і значного фізичного навантаження в процесі заняття. Уміння залучати індивідуальний підхід у загальний перебіг навчання дозволяє домогтися великої ефективності і визначити високу педагогічну майстерність вихователя.

Принцип активності полягає в тому, що для кожного педагога у своїй роботі важливо вміти розвивати, направляти, активізувати творчий потенціал учня в потрібному напрямку. Однією з найяскравіших якостей особистості є активність. Вона може бути різною: свідомою, хаотичною, наслідувальною. Найціннішою є свідомо активність, оскільки вона вказує на досягнення результатів [3].

Принцип доступності в хореографії розуміється у фізіологічному і психологічному аспектах. Будь-який рух має вивчатися в суворій відповідності до вікових анатомічних і психологічних особливостей дітей. Дитина з його найбільшими здібностями до наслідування може зробити практично будь-який рух. Але якщо його фізичний апарат не підготовлений через свої вікові особливості або попередніми тренувальними вправами, то під час виконання руху дуже висока ймовірність отримання травми.

Доступність передбачає розучування вправ і рухів методом фіксації окремих положень, етапів руху, фаз, які відпрацьовуються окремо. Складні рухи вимагають додаткових допоміжних вправ, що не застосовуються в професійному навчанні. Для доступності сприйняття руху велике значення має його образна інтерпретація: котячий крок,

летючий рух, стрибок до стелі і т. д. Метод порівняння і контрасту рухів, кожне з яких доступніше покаже характер іншої руху: *battement fondu* – тане, *battement frappe* – «ударяючий». Допомогає сприйняттю руху і метод фізичної допомоги – поставити ногу, руку, корпус у правильне положення і запропонувати учневі м'язово перевірити і запам'ятати положення.

Система навчання танцю будується на постійному повторенні вже вивченого в різних варіаціях і характерах, реалізуючи принцип міцності на кожному уроці, кожній репетиції. Логіка побудови корпусу, основні прийоми дихання, базові рухи класичного танцю – основа виховання майбутнього танцівника. Будь-який найскладніший рух у підсумку можна розкласти на складники – абетку класичного танцю. Освоївши цю азбуку, дитина зможе виконати практично будь-який рух у будь-якому характері.

Принцип міцності полягає в тому, щоб у процесі занять забезпечити тверде закріплення набутих навичок і стійкість застосування в різноманітних умовах. Основою міцності оволодіння виконавськими навичками є багаторазовість повторення дітьми та поступове ускладнення. При цьому повторення вивченого матеріалу має проводитися на новому якісному рівні з уточненням і вдосконаленням деталей техніки виконання [3].

Виходячи з вимог цього принципу, кожній дитині, що займається самостійно, необхідно так будувати процес роботи над технікою, щоб новий матеріал уміщувався в заняття тільки після того, як попередній матеріал міцно і якісно був засвоєний і не давав сумнівів тому, що вироблений руховий навик може бути порушений. У цьому разі за умов порушення принципу міцності в засвоєнні навчального матеріалу не тільки не підвищується рівень виконавських якостей, але, що ще більш не є бажаним, відбувається зниження рівня професійного виконання, а часом має місце і травмування організму.

Принцип єдності теорії і практики містить 2 рівня: перший рівень свідомості, в якому відбувається аналіз взаємозв'язку теорії і практики, під час якого визначаються шляхи практичних завдань. На другому рівні практичного використання реалізовується засвоєння теорії і переломлення у сферу діяльності.

Основний сенс *принципу індивідуального підходу* полягає в необхідності постійно враховувати індивідуальні якості й особливості особистості кожного учасника танцювального колективу, використовувати при цьому індивідуальну методику навчання, диференційовані завдань з урахуванням вікових можливостей. Індивідуальні якості учнів і здатності відіграють величезну роль в організації навчально-виконавського процесу. Це передбачає знання педагогом психічних, фізич-

них, художньо-творчих якостей учня. Основою успішної роботи педагога-хореографа є індивідуальний підхід при впливі і взаємодії на учня. У кожній конкретній людині свій абсолютно унікальний голос, своя пластика, міміка, свій темп і ритм рухів, свої жести, своя вербальна лексика, інтонаційна виразність мови, свій погляд, свій рівень фізичної і психологічної свободи.

Отже, навчання хореографії будується на педагогічних принципах, які відображають специфіку предмета з урахуванням фізіологічних і психологічних особливостей віку дітей. Таким чином, танець пропонує свою систему естетичного, фізичного та морального виховання особистості, її гармонійного розвитку.

Висновки і пропозиції. Зазначимо, що в навчальному процесі вимоги всіх дидактичних принципів мають бути тісно пов'язані між собою і тільки в цьому разі досягається необхідний рівень підготовки виконавця. Виключення хоча б одного з них значно знижує якість навчання. Для підвищення активності на заняттях викладачеві слід створювати більше умов для самостійної роботи. У всіх випадках слід звертатися до необхідної навчально-методичної літератури. Перспективи подальших розвідок убачаю у глибшому вивченні принципів навчання хореографії дітей молодшого шкільного віку в умовах різноманіття сучасного суспільства.

Список використаної літератури:

1. Фокина Елена Николаевна. Хореография в общеобразовательной школе как средство гармонизации развития личности: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01: Тюмень, 2002 195 с. Мойсеук Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник. Київ, 2007. 608 с. URL: http://pidruchniki.Ws/12570107/pedagogika/pedagogika_-__moiseyuk_pue.
2. Шариков Д.І. Сучасна хореографія як феномен художньої культури ХХ століття [Текст]: автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 26.00.01; Київський національний ун-т культури і мистецтв. Київ, 2008. 19 с.
3. Карпенко В.Н. Карпенко І.А., Стручкова С.В. (2015) Дидактические принципы в системе хореографического воспитания. *Електронний науковий журнал «Aprioiri. Серія: Гуманитарные науки»*. № 6.
4. Закон України «Про позашкільну освіту», 2000.
5. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: Монографія / За заг. ред. І.А. Зязюна. Київ: Наукова думка. 2003. 262 с.
6. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
7. Цветкова Л.Ю. Методика викладання класичного танцю. Підручн. 2-е вид. Київ: Альтерпрес, 2007. 324 с.

8. Шиліна О.О. Структура та зміст професійної компетентності вчителя хореографії [Текст]. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Бердянськ: Вид-во БДПУ, 2010. № 4. С. 291–296.
9. Булкин В.А. Развитие силы и быстроты у подростков средствами и методами физического воспитания: автореф. дис. канд. пед. наук. Москва, 1968. 27 с.
10. Смирнов С.А., Котова И.Б., Шиянов Е.Н. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: Учеб. П 24 для студ. высш. и сред. пед. учеб. Заведений; Под ред. С.А. Смирнова. 4-е изд., испр. Москва: Издательский центр «Академия», 2000. 512 с.
11. Богданов Г.Ф. Педагогическое руководство любительским танцевальным коллективом: учебно-методическое пособие. Москва: ВЦХТ, 2011. 157 с.
-

Zozulia K. Main didactic principles for preschool and primary-school age children choreography education

The article is devoted to the generalization of main didactic teaching choreography principles. The process of choreographic pedagogy development was gradually forming a harmonious system of choreographic education, which continues to be improved. Choreographic education is a system of teaching choreographic disciplines and educating pupils the artistic and aesthetic taste, which allows inciting love for various types of art and a rich potential heritage, thus, developing creative thinking. Choreographic education is constantly evolving, modernizing the tasks and objectives of education.

The article states art and choreography in particular to have developed its own principles based on the main didactic principles that reveal its specifications making it possible to teach choreography not just as a subject, but also how figurative art lives. In the course of choreography studies, pupils form an idea of the relationship between music, dance and life, of choreographic art as a unique form of life reflection, of the cultural development history through the choreography history prism. The main choreography lessons' task is not only to teach dancing, but also to preserve it and develop natural joint mobility and ligament elasticity, providing natural grace that almost every human being has at birth.

Describing the main didactic teaching choreography principles, it was analysed the first books on the choreography methodology by L. A. Bondarenko 'Method of Choreographic Work' (1985) and 'Rhythm and Dance in Grades 1-4' (1985), and on the basis of these works, the pedagogical teaching choreography principles for preschool and primary-school age children are highlighted and generalized: each principle is separately considered and briefly described. It is noted that the teaching choreography principles in general education institutions realize the main goal by means of dance to try to harmonize child's upbringing and development.

The didactic teaching choreography principles for primary-school age children include the following: the principle of systematic viewpoint and consistency, visibility, consciousness, activity, accessibility, education durability, the theory and practice unity principle, and the individual approach principle.

Key words: choreography, choreography education, choreography technique, didactic principles, pre-school age, junior school age.